

Porteføljestyret for energi, transport og lavutslipp

Referat

Møte 3/2022

Dato 23. september 2022 fra kl. 09.00 til kl. 16.00
Sted Hassel 2, Forskningsrådets møtesenter, Drammensveien 288, Lysaker

Til stede: Hans Erik Vatne, styreleder
Anne Vera Skrivarhaug (på Teams)
Elisabeth Maråk Støle
Ingeborg Palm Helland
Kristin Linnerud
Henriette Undrum, til kl. 14 (på Teams)
Ole Hagen
Erik Sauar
Nils Røkke, til kl. 14
Johan Hustad, til kl. 13 (på Teams)

Forfall: Ragnhild Wahl

Eksterne: Mette Bjørndal (sak 30/22, på Teams)
Julie Gunnerød (sak 30/22, på Teams)
Tor Håkon Indreberg (sak 30/22, på Teams)

Observatører: Elin Økstad, Klima- og miljødepartementet, til kl. 13.30
Anders M. Johansen, Samferdselsdepartementet, til kl. 14

Til stede fra Forskningsrådet:

Rune Volla
John Vigrestad
Katrine Wyller
Tone Ibenholt
Åse Slagtern, Ole Kristian Solli (sak 29/22, på Teams)
Michel Bohnenblust, Cristina Mihai (sak 30/22)
Ellen Kristin Raasok (sak 31/22)
Kirsti Solberg Landsverk, Andreas Quamme Nielsen (sak 32/22)
Christina Abildgaard, fung. områdedirektør, til kl. 11.30

Sak PSENERGI 25/22

Godkjenning av sakslisten

Sakslisten ble godkjent med noen mindre endringer av rekkefølgen.

Vedtak: Sakslisten ble godkjent.

Sak PSENERGI 26/22

Godkjenning av referat fra forrige møte

Det var ingen kommentarer fra styremedlemmene til de utsendte referatene og referatene ble godkjent.

Vedtak: Referatene fra styremøte 2/2022 ble godkjent.

Sak PSENERGI 27/22 Habilitet

Alle medlemmer var habile i de sakene som sto på agendaen.

Vedtak: Porteføljestyrets medlemmer var habile i alle sakene som forelå til behandling.

Sak PSENERGI 28/22 Investeringsplan energi, transport og lavutslipp

John Vigrestad orienterte om hovedinnholdet i forslag til investeringsplan for delportefølje transport. Målene i porteføljeplanen er fortsatt svært aktuelle til tross for store endringer i en rekke forhold som påvirker transportområdet. I investeringsplanen prioriteres forskning som bidrar til verdiskaping og konkurransekraft og transportsikkerhet. Innenfor transportsikkerhet er det et særlig behov for å bygge opp kapasitet i forskningsmiljøene.

Porteføljestyret hadde følgende kommentar til investeringsplanen for transport:

- Det er lave budsjetter og viktige temaer, det er derfor nødvendig å se satsingen i sammenheng med andre utlysninger og søknadstyper i Forskningsrådet, f.eks. utlysninger innenfor IKT/digitalisering, og i sammenheng med arbeidet i porteføljestyret med ansvar for tilgrensede tematikk; eksempelvis Porteføljestyret for demokrati, styring og fornyelse.
- Det finnes ikke egne arenaer for transportforskning og det er viktig at Forskningsrådet bruker andre arenaer, f.eks. Arendalsuka, til å synliggjøre behovet for transportforskning. Porteføljestyret ønsket innspill fra administrasjonen på hva som kan gjøres for å nå styrets ambisjon om økt satsing på Transport.
- Porteføljestyret støttet administrasjonens prioriteringer i investeringsplanen.

Rune Volla innledet om forslag til investeringsplan for delportefølje for energi og lavutslipp. Planen har følgende hovedpunkter:

- Det planlegges å lyse ut en ny runde med FME-er i 2023. Disse får oppstart i 2025.
- Prinsippet med hovedvekt på store, tematisk åpne utlysninger videreføres.
- Det øremerkes midler til unge forskertalenter.
- Det øremerkes midler til Energiomstilling og virkninger for samfunn, klima og natur.
- Energieffektivisering, hydrogen, energimarkeder/regulering og forskning på arealkonflikter og andre kontroversielle temaer knyttet til energiomstilling prioriteres under ellers tilnærmet like forhold.

Administrasjonen la frem et forslag til fordeling av midlene, og ba om tilbakemelding på forslaget til prioritert tematikk og til utlysningsplan (søknadstype og budsjett).

Porteføljestyret hadde følgende kommentar til investeringsplanen for energi og lavutslipp:

- Det ble pekt på at hele energisystemet er i enorm utvikling og vil i seg selv bli et viktig forskningsfelt fremover.
- Utlysning av midler til unge forskere anses som et godt tiltak. Porteføljestyret hadde forståelse for behovet for en tematisk avgrensning av utlysningen. Flexibilitet og energilagring ble trukket fram som aktuelle temaer.
- Prioriteringene i investeringsplanen stemmer bra med porteføljeplanen, men det må komme enda tydeligere fram at hovedprioriteringen er tematisk åpne utlysninger.
- Det ble pekt på at forsyningsikkerhet må trekkes fram under tematiske prioriteringer.
- Det ble kommentert at prioriteringene i Energi21 ikke var godt nok reflektert i investeringsplanen, og at hverken ny energiproduksjon eller avkarbonisering av industrisektoren var løftet som prioriteringer.
- Sammenliknet med i fjor er budsjettet til innovasjonsprosjekter (IPN) foreslått redusert med

20 mill. kroner. Administrasjonen viste til at satsingen på IPN må sees i sammenheng med utlysningene på Grønn plattform. Det er mange som søker Grønn plattform i stedet for IPN og anslagsvis en tredjedel av søknadene til Grønn plattform er energirelaterte prosjekter. En stor del av næringslivets behov vil derfor dekkes gjennom Grønn plattform.

- Det er mye usikkerhet på energifeltet og langvarige prosjekter og sentre reduserer handlingsrommet til Forskningsrådet. Det ble nevnt at det kan vurderes om prosjekter bør ha kortere varighet, eksempelvis FME-er på 6 år og andre prosjekter på 2 år. Kortere prosjekter kan også stimulere til raskere resultater.
- CLIMIT-programmet har blitt svært lite og en stor del av midlene lyses ut gjennom internasjonale utlysninger. Det ble reist spørsmål om CLIMIT fortsatt bør være et eget program. Det ble videre spurt om karbonnegativ forskning vil være en del av CLIMIT. Det siste spørsmålet vil tas opp med CLIMITs programstyre.

Porteføljestyret ba om at følgende punkter blir tatt med i revideringen av investeringsplanen for energi og lavutslipp:

- Forsynings sikkerhet trekkes fram som eget tema under prioriterte tematiske områder.
- Energilagring bør være et tema i utlysningen rettet mot unge forskere.
- Det må komme tydeligere frem i investeringsplanen at de store konkurransearenaene er åpne i hele den tematiske bredden definert i porteføljepplanen, og at prioriteringene kun vil gjelde et fåtall prosjekter under ellers like forhold.
- Investeringsplanen må synliggjøre hva som er gjort av endringer fra fjorårets plan.

Vedtak: Porteføljestyret ba administrasjonen revidere investeringsplanen for energi, transport og lavutslipp i tråd med de forslag som kom frem i møtet.

Sak PSENERGI 29/22 Satsingsområdet hydrogen

Åse Slagtern presenterte Forskningsrådets satsing på hydrogen. Satsingen er rettet inn mot å nå ambisjonene i Regjeringens veikart for hydrogen. Det er nært samarbeid om hydrogen mellom virkemiddelaktørene gjennom Heilo-samarbeidet. Samlet sett er det foretatt tildelinger på mer enn 1,5 mrd. kroner til hydrogenprosjekter hos virkemiddelaktørene i 2022, hoveddelen av dette er industristyrte prosjekter. Forskningsrådet vil i 2022 tildele mer enn 400 mill. kroner i hydrogenprosjekter. De to nye FME-ene innenfor hydrogen er viktige elementer i satsingen. Porteføljen i Forskningsrådet dekker hele verdikjeden for hydrogen og omfatter både blått og grønt hydrogen. FME-ene og en noen av de øvrige prosjektene i hydrogenporteføljen ble kort presentert.

Åse redegjorde videre for det internasjonale samarbeidet om hydrogen. EU har en omfattende hydrogensatsing, og de norske miljøene hevder seg godt i konkurransen om midlene. Viktige initiativer i EU-sammenheng er Clean Energy Transition Partnership (CETP) og Clean Hydrogen Partnership JU. Nils Røkke informerte om at han nylig er blitt chair for forskningsgruppen i Clean Hydrogen Partnership. Det har også vært utlysninger innenfor hydrogen i regi av Nordisk energiforskning. Mission Innovation Hydrogen er én av syv missions og er en viktig samarbeidsplattform som gir retning for Clean Hydrogen.

Styret kommenterte at de er glade for den store norske suksessen i EU, og er opptatt av RES-EU/retur EU får en ramme som gjør det økonomisk mulig for norske forskningsinstitutter å delta aktivt i samarbeidet. Det ble i den sammenheng reist spørsmål om det er kartlagt hvor store forskjeller det er i finansieringsmodellene for ulike institutter i Europa og hvordan norske institutter ligger an sammenlignet med institutter i andre land.

Porteføljestyret kommenterte at den norske FoU-satsingen i hovedsak er rettet mot anvendt forskning. Forskningsrådet svarte at årsaken til dette er en kombinasjon av føringer fra OED og et næringsliv som er opptatt å utvikle en lønnsom norsk næring innen hydrogen.

Porteføljestyret hadde følgende innspill til Forskningsrådets hydrogensatsing:

- Det er viktig at investeringsplanen bidrar til å sikre en balanse mellom grunnleggende og mer anvendt forskning.
- Forskning på sikkerhet vil være avgjørende for at Norge skal kunne lykkes med hydrogensatsingen.
- Porteføljestyret må være særlig oppmerksom på de områdene der Norge er alene om å satse, slik som f.eks. blått hydrogen.

Vedtak: Porteføljestyret tok presentasjonen til orientering

Sak PSENERGI 30/22 Energimarkedene – hva skjer?

Punktet bestod av presentasjoner fra tre eksterne innledere etterfulgt av diskusjon i styret.

Julie L. Gunnerød leder arbeidet med markedsanalyser i Statnett. Hun orienterte om analysearbeidet og forhold som er viktige drivere for utviklingen på kraftområdet. Målene for energiomstilling i Europa ligger fast, og vil, til tross for energikrisen, være førende for utviklingen fremover. Hovedsakelig som følge av utbygging av ny grønn industri (batteri og hydrogen) og elektrifisering av sokkelen, forventes det høy vekst i kraftforbruket i Norge fremover. Det vil ta tid før denne veksten kompenseres av økt kraftproduksjon siden mye av kraftproduksjonen skal skje gjennom utbygging av havvind. Ifølge Statnetts analyser er det forventet at markedet vil være i balanse på midten av 2030-tallet.

Mette Bjørndal fra NHH orienterte om marginalkostnadsprinsippet i kraftmarkedet. Fastpriser vurderes som problematiske, siden kostnadsbildet varierer mye mellom de ulike energikildene. I tillegg er det store svingninger i etterspørselssiden mellom årstider og gjennom døgnet. Begrensninger i energisystemet, gjør at tilbud ikke vil kunne være lik etterspørsel på elektrisitet. Hun gjennomgikk kort en rekke temaer som vil være viktige i forskningen om markedsdesign fremover.

Tor Håkon Inderberg fra FNI og FME Include presenterte eksempler fra forskningen på sosialt inkluderende energiomstilling. Energifattigdom er et større forskningstema i Europa enn i Norge. I Norge er energifattigdom aldri blitt kartlagt, men ulike kilder anslår at mellom 1 og 2,7 prosent av husholdningene kan anses som 'energifattige'. Denne andelen vil øke. Han snakket videre om motstanden mot vindkraft, hva som er årsakene til denne og hvilke konsekvenser motstanden har fått eller kan få. Han reiste spørsmål ved om sosiale aspekter er uteglemt i norsk energipolitikk. Det er få av disse aspektene som inngår i nytte-kostnadsanalysene, noe som også kan skyldes at det er vanskelig å sette en verdi på disse aspektene.

Porteføljestyret takket for gode presentasjoner og pekte på at energisikkerhet og energisituasjonen i Europa er blant de viktigste temaene for tiden. Porteføljestyret ønsker å diskutere nærmere hvordan det skal jobbe med disse temaene fremover.

Vedtak: Porteføljestyret tok presentasjonene til orientering.

Sak PSENERGI 31/22 Orientering om Mission Innovation

Rune Volla og Ellen Kristin Raasok orienterte om Mission Innovation og den norske deltakelsen i samarbeidet. Mission Innovation har deltakere fra 22 land og EU-kommisjonen. Norge har deltatt i Mission Innovation siden starten i 2015. Arbeidet i Mission Innovation er organisert i sju satsingsområder/missions og Norge deltar for tiden i følgende tre av disse; Zero Emission Shipping, Clean Hydrogen og Carbon Dioxide Removal.

Norge leder Zero Emission Shipping Mission (ZESM) sammen med USA og Danmark. Målet er at det skal være 200 nullutslipps fartøyer på interkontinentale ruter innen 2030. Det skal etableres 10 havner som tilbyr nullutslippsdrivstoff på tre kontinenter. Grieg Maritime (grønn ammoniakk) er en av foreløpig to piloter under ZESM.

I Clean Hydrogen Mission er Norge med som kjernemedlem, men sitter ikke i ledelsen. Clean hydrogen ledes av EU sammen med USA, UK, Australia og Chile. Et viktig mål for Norge i denne sammenheng, er å få blått hydrogen på kartet.

Carbon Dioxide Removal (CDR) ledes av USA sammen med Saudi-Arabia og Canada. En av pilarene er direkte fangst av CO₂ fra luft. Norge deltar i partnerskapet og leder en pilar med tema karbonfangst og -lagring fra biomasse.

Vedtak: Porteføljestyret tok presentasjonen til orientering.

Sak PSENERGI 32/22 Veikartprosess for nasjonal forskningsinfrastruktur

Andreas Q. Nielsen og Kirsti Landsverk fra Forskningsrådet informerte om infrastrukturordningen og presenterte kort noen av prosjektene på energiområdet som er finansiert gjennom ordningen. Infrastrukturordningen har vanligvis utlysninger hvert annet år og de årlige budsjettene har ligget på ca 750 mill. kroner. Infrastrukturordningen ble evaluert av et internasjonalt panel i 2021. Andreas og Kirsti orienterte om hovedfunn og anbefalinger i evalueringen. En av anbefalingene fra evalueringskomiteen var at det burde utarbeides et mer prioriterende veikart. Anbefalingen følges opp og det er satt ned et utvalg som skal utarbeide forslag til nytt veikart. I november vil det arrangeres workshops på ulike tematiske områder. Arbeidet i workshopene vil være viktige grunnlag for utvalget.

Det er også åpnet for å sende inn skriftlige innspill til veikartet. Disse blir fortløpende lagt ut på Forskningsrådets nettside. Porteføljestyrets medlemmer ble oppfordret til å delta i workshop på energi som er 14. november, det er spesielt ønskelig at det stiller noen deltakere fra næringslivet.

Vedtak: Porteføljestyret tok informasjonen til etterretning.

Sak PSENERGI 33/22 Orienteringer fra Forskningsrådet

Forskningsrådets administrasjon orienterte om følgende saker:

- Organiseringen av Forskningsrådet

Christina Abildgaard og Rune Volla orienterte om den nye organiseringen av Forskningsrådet, med vekt på Området for bærekraftig samfunnsutvikling. Energiavdelingen og petroleumsavdelingen er slått sammen til Avdeling for energi og energiomstilling. Avdeling for transport og maritim ligger i Området for innovasjon i næringsliv og offentlig sektor.

Forskningsrådet starter nå et arbeid med å vurdere struktur på og sammensetning av porteføljestyrene. Oppnevning av nye porteføljestyre vil etter planen skje fra mai 2023.

- Status for økonomi og budsjett

Statsbudsjettet legges fram 6. oktober. Energiområdet er blitt relativt lite berørt av de store negative avsetningene i Forskningsrådet med unntak av forskjøvet oppstart for kompetanseprosjekter. Innenfor transport var det lenge uklart om det ville bli mulig å gjennomføre Pilot-T-utlysningen. Denne ligger nå ute med søknadsfrist i november.

- Søknader til høstens utlysninger

Katrine Wyller orienterte om søknadstilfanget på energisiden. Vi har mottatt ca. 34 søknader (gjennomgang pågår) om 287 mill. kroner til innovasjonsprosjekter. Det er ca. 100 mill. kroner utlyst. Søknadstilfanget vurderes som godt. Vi har mottatt kun 9 søknader om 165 mill. kroner til Pilot-E utlysningen. Det er ujevn fordeling av søknader mellom de utlyste tematiske områdene. Det er godt tilfang av søknader til temaområdet fleksibilitet i energisystemet, men svak søkning til temaområdet utfasing av fossile kilder i høytemperatur varme i industrien. Vi har mottatt 16 søknader til ACT (internasjonal utlysning innen CO₂-håndtering, hvorav 8 med norske partnere. Norske partnere søker samlet om 92 mill. kroner, mens det totalt søkes om 293 mill. kroner når partnere fra alle land summeres. Søknadsbehandlingen pågår, og innstilling vil legges frem for vedtak i porteføljestyrets møte i desember.

- Ny FME-utlysning

Tone Ibenholt orienterte om status for arbeidet med ny FME-utlysning. Porteføljestyret ga nyttige kommentarer og innspill til utlysningsplanene. Disse vil bli tatt med i det videre arbeidet med utlysningen. Endelig utlysningstekst vedtas administrativt, men utkast til tekst vil legges fram for porteføljestyret for kommentarer på styremøtet i desember.

- Status for porteføljeplanen

Porteføljeplanen er fortsatt ikke endelig godkjent, men ligger ute på Forskningsrådets nettside og er grunnlag for investeringsplaner og utlysningstekster.

- Energiforskningskonferansen

Energiforskningskonferansen blir den 6. desember.

Vedtak: Porteføljestyret tok informasjonen til orientering.

Sak PSENERGI 34/22 Eventuelt

Det ble gjennomført en kort evaluering av møtet, med følgende kommentarer fra styret:

- Det er positivt med fysisk møte. Dette er spesielt viktig på møter der det er flere saker til diskusjon og ikke så mange rene vedtakssaker.
- Opplegget for møtet var godt, med et passe antall saker og god balanse mellom orienteringer og diskusjoner.
- Rekkefølgen på sakene fungerte bra. Temaene til de eksterne innleiderne var relevante for videre agenda og det var nyttig at disse kom tidlig i møtet.
- Saksdokumentene var kortere denne gangen og det ble godt mottatt.

Vedtak: Porteføljestyret tok informasjonen til orientering.

Sak PSENERGI 35/22 Oppsummering av vedtak og godkjenning av protokoll

Vedtak: Protokollen ble godkjent